

ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ กับการพัฒนาภาควิชาบรรณารักษศาสตร์

ชลธิชา สุทธินิรันดรกุล*

๗๗๗๗๗๗๗๗๗๗

การศึกษาวិชาบรรณารักษศาสตร์ได้เริ่มอย่างเป็นทางการในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2498 โดยเริ่มมีการเรียนการสอนเป็นแห่งแรกที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันนับเป็นเวลาได้ 50 ปีแล้วที่หลักสูตรการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ได้เผยแพร่ ขยายขอบเขตการเรียนการสอนกว้างขวางไปทั่วประเทศทั้งในมหาวิทยาลัยของรัฐ และของเอกชน และทั้งในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก โดยใช้ชื่อหลักสูตรแตกต่างกันไป ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์เป็นผู้มีคุณูปการอย่างยิ่งต่อการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ของประเทศไทย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้มีส่วนอย่างแรงกล้าในการเผยแพร่วิชาบรรณารักษศาสตร์ และเป็นหนึ่งในผู้บุกเบิกวางรากฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์อย่างมั่นคง และมีมาตรฐาน ให้ชนรุ่นหลังได้พัฒนาศาสตร์นี้ให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน และแพร่หลายในระดับสากลต่อไป

จุดเริ่มต้นของแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์

จุดเริ่มต้นของวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทยเริ่มในเดือนกันยายน พ.ศ. 2494 ซึ่งได้มีการเปิดสอนวิชาจัดห้องสมุดในลักษณะของการศึกษาภาคพิเศษในตอนเย็น ณ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมูลนิธิฟูลไบรท์ได้ส่งอาจารย์ชาวอเมริกันมาทำการสอนปีละ 1 คน เป็นเวลา 5 ปี ติดต่อกัน คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2494 ถึง พ.ศ. 2499 อาจารย์ชาวอเมริกันคนแรกที่มาทำการสอน คือ ดร. แฟรนเชส แลนเดอร์ สเปน (Dr. Frances Lander Spain) โดยมีศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ทำหน้าที่ล่ามและให้ความสะดวกแก่ผู้สอน

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลังจากนั้น ทางมูลนิธิได้จัดส่งอาจารย์มาอีก แต่ยังมีผู้สนใจใคร่จะได้เรียนวิชาจัดห้องสมุดอีก ศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์ คณบดีคณะอักษรศาสตร์ในขณะนั้น ได้ตระหนักถึงความสำคัญของวิชานี้ จึงได้รับเอาวิชาจัดห้องสมุดเข้ามาทำการสอนในภาคปกติของคณะอักษรศาสตร์ ซึ่งพลตรีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ได้ประทานชื่อวิชาให้ใหม่เรียกว่า “วิชาบรรณารักษศาสตร์” และได้เสนอ มหาวิทยาลัยขอจัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์* ขึ้นในคณะอักษรศาสตร์ใน พ.ศ. 2498 ศาสตราจารย์ สุทธิลักษณ์จึงได้ย้ายจากแผนกวิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก มาเป็นอาจารย์แผนกวิชา บรรณารักษศาสตร์ ทำหน้าที่สอน ควบคุม และดำเนินกิจการในแผนกวิชาอีกตำแหน่งหนึ่งนอกเหนือจาก ตำแหน่งผู้ช่วยบรรณารักษ์หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งได้ดำรงตำแหน่งนี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2486 และใน พ.ศ. 2507 ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จนถึง พ.ศ. 2521 ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ได้ลาออกจากราชการไปเป็นหัวหน้าฝ่ายวิชาการขององค์การการค้าของคุรุสภา แต่ ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ก็ยังเป็นอาจารย์พิเศษของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ต่อไปอีกระยะหนึ่ง

ในการบริหารและดำเนินงานภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ได้พัฒนา หลักสูตรซึ่งเป็นหัวใจของการเรียนการสอน พัฒนาคณาจารย์ซึ่งเป็นกลไกในการดำเนินงานของภาควิชา พัฒนานิสิต จัดตั้งทุนเพื่อใช้ในการศึกษาและวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์ และสร้างความสัมพันธ์กับ ศิษย์เก่าซึ่งเป็นหนทางสู่ความร่วมมือในวิชาชีพบรรณารักษต่อไป

การพัฒนาหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์

ในช่วง พ.ศ. 2498 ถึง พ.ศ. 2521 ซึ่งศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ได้บริหารงานของแผนกวิชา บรรณารักษศาสตร์นั้น ได้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับต่าง ๆ ดังนี้

- พ.ศ. 2498 เปิดสอนชั้นอนุปริญญาบรรณารักษศาสตร์ หลักสูตร 1 ปี มีนิสิตจำนวน 8 คน
- พ.ศ. 2500 เริ่มจัดให้มีการสอนวิชา “การใช้หนังสือและห้องสมุด” แก่นิสิตอักษรศาสตร์ ชั้นปีที่ 1
- พ.ศ. 2502 เริ่มเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาตรี เป็นวิชาเอกสำหรับนิสิต คณะอักษรศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 และปีที่ 4
- พ.ศ. 2505 องค์การยูเนสโกได้ส่ง Dr. Morris A. Gelfand มาสำรวจและประเมินผลการสอนวิชา บรรณารักษศาสตร์ และได้ช่วยร่างหลักสูตรในระดับปริญญาโท
- พ.ศ. 2507 เริ่มเปิดหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ ระดับปริญญาโท โดยหลักสูตรมี 60 หน่วยกิต ประกอบด้วย รายวิชา 34 หน่วยกิต และวิทยานิพนธ์ 26 หน่วยกิต มีนิสิตเข้าเรียน 7 คน

* เปลี่ยนชื่อเป็น “ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์” ตามพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2522

- พ.ศ. 2507 มุลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ได้ส่ง Dr. Frances Lander Spain มาช่วยในการจัดการสอนชั้นปริญญาโท ปรับปรุงหลักสูตรทั้งปริญญาตรี และปริญญาโท และจัดทำประมวลการสอนรายวิชาต่าง ๆ สำหรับปริญญาโท
- พ.ศ. 2510 ปิดการสอนระดับชั้นอนุปริญญา มีผู้สำเร็จการศึกษารวม 234 คน
- พ.ศ. 2511 เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงแทนชั้นอนุปริญญา จนถึงพ.ศ. 2516 จึงปิดการสอน มีผู้สำเร็จการศึกษารวม 70 คน
- พ.ศ. 2511 – 2513 หน่วยสันติภาพอเมริกัน ได้ส่ง Mrs. Judith Martin มาสอนนิสิตในชั้นปริญญาตรีและปริญญาโท
- พ.ศ. 2514 คณะอักษรศาสตร์เริ่มใช้ระบบหน่วยกิต แผนกวิชาได้ปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์ 32 หน่วยกิต วิชาโท 16 หน่วยกิต
- พ.ศ. 2514 เริ่มใช้หลักสูตรปริญญาโท ฉบับปี 2514 และมีการเปิดสอนรายวิชา 118614 Mechanization of Library Information Services ซึ่งเป็นวิชาเกี่ยวกับวิธีการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในงานห้องสมุดเป็นครั้งแรก โดยมี Dr. Hwa-wei Lee เป็นผู้สอนภาคทฤษฎี และอาจารย์ครุฑชิต มาลัยวงศ์สอนภาคปฏิบัติ
- พ.ศ. 2516 บัณฑิตวิทยาลัยลดหน่วยกิตของหลักสูตรระดับปริญญาโทเป็น 48 หน่วยกิต ประกอบด้วย การเรียนรายวิชา 30 หน่วยกิต (วิชาบังคับ 16 หน่วยกิต วิชาเลือก 14 หน่วยกิต) วิทยานิพนธ์ 18 หน่วยกิต
- พ.ศ. 2517 ปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาโท เป็น 48 หน่วยกิต ประกอบด้วย การเรียนรายวิชา 30 หน่วยกิต (วิชาบังคับ 12 หน่วยกิต วิชาเลือก 18 หน่วยกิต) วิทยานิพนธ์ 18 หน่วยกิต
- พ.ศ. 2520 ปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี สำหรับวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์เป็น 42 หน่วยกิต (วิชาบังคับ 18 หน่วยกิต วิชาเลือก 24 หน่วยกิต) วิชาโทเดี่ยว 24 หน่วยกิต วิชาโทคู่ 12 หน่วยกิต
- พ.ศ. 2520 ปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาโท ฉบับปรับปรุงใหม่เริ่มใช้ปีการศึกษา 2520 เป็น 48 หน่วยกิต ประกอบด้วย การเรียนรายวิชา 39 หน่วยกิต (วิชาบังคับ 21 หน่วยกิต วิชาเลือก 18 หน่วยกิต) วิทยานิพนธ์ 9 หน่วยกิต
- พ.ศ. 2520 เปิดสอนรายวิชา 118671 Introduction to Information Science เป็นครั้งแรกในหลักสูตรปริญญาโท 2520
- พ.ศ. 2520 ปรับปรุงการสอนวิชา “การใช้หนังสือและห้องสมุด” เป็นรายวิชา 110101 วิธีการศึกษาในมหาวิทยาลัย และสอนให้แก่นิสิตคณะอักษรศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 และนิสิตคณะอื่น ๆ ชั้นปีที่ 1 ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นพัฒนาการที่ต่อเนื่องของการเตรียมการที่จะมาเป็นหลักสูตรวิชา
บรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาโท ในการจัดทำหลักสูตรนั้นได้มีการสำรวจและ
ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ และปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับลักษณะความต้องการของสังคม
แต่ในขณะเดียวกันได้บรรจุวิชาที่ทันสมัยกับพลวัตรของสังคมโลก อย่างไรก็ตามในหลักสูตรก็ยังมีรายวิชา
ที่อนุรักษ์และธำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมไทย หลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์จึงมีความเป็นเอกลักษณ์
หล่อหลอมบัณฑิตให้ได้มีความรู้ในวิชาชีพ สามารถประกอบอาชีพในหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน
ในภูมิภาคต่าง ๆ กล่าวได้ว่า ในการบริหารหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์
ได้ดำเนินการสำรวจและประเมินความพร้อม กำกับ ติดตาม และประเมินผลหลักสูตรตามแนวคิดการ
ปฏิรูปการศึกษาแผนใหม่ในปัจจุบัน

การพัฒนาคณาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์

เมื่อเริ่มเปิดการสอน แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์มีอาจารย์ประจำเพียง 2 คน ต่อมาอาจารย์
เพิ่มขึ้นตามลำดับ ใน พ.ศ. 2520 มีอาจารย์จำนวน 15 คน จำแนกตามคุณวุฒิในขณะนั้น คือ อาจารย์วุฒิ
ปริญญาโทจากประเทศสหรัฐอเมริกา 7 คน ปริญญาโทจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 4 คน ปริญญาตรี
จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 3 คน และคุณวุฒิ A.L.A จากประเทศอังกฤษ 1 คน ส่วนอาจารย์พิเศษมี
จำนวนไม่เกิน 10 คน ตามแต่วิชาที่เปิดสอนหรือที่นิสิตเลือกเรียน แผนกได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในด้านนั้น ๆ
มาทำการสอนเพื่อให้นิสิตได้รับความรู้อย่างแท้จริง เช่น ได้เชิญผู้อำนวยการองค์การค้ำของคุรุสภา
สอนวิชาประวัติของหนังสือและการพิมพ์ บรรณารักษ์หอสมุดศิริราชสอนวิชาห้องสมุดเฉพาะ
ศึกษานิเทศก์ฝ่ายห้องสมุดกรมสามัญศึกษาสอนวิชาห้องสมุดประชาชน อาจารย์ของคณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสอนวิชาห้องสมุดโรงเรียน อาจารย์ของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สอนวิชาสิ่งพิมพ์รัฐบาล ผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติสอนวิชาการบริหารงาน
ห้องสมุด อาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร (ปัจจุบันคือ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ) สอนวิชาสื่อมวลชนและห้องสมุด และนักจดหมายเหตุของหอจดหมายเหตุ
แห่งชาติสอนวิชาการบริหารงานจดหมายเหตุ เป็นต้น

ในระยะแรก อาจารย์ทุกคนของแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ต้องช่วยทำงานในหน้าที่ต่าง ๆ
ในหอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จนกว่าหอสมุดกลางจะแยกงานบริหารออกไปในพ.ศ. 2518
ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ได้แสดงความเห็นในเรื่องนี้ว่า (สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ : 6 – 7)

... การที่อาจารย์ต้องช่วยทำงานห้องสมุดนี้นับว่ามีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีก็คือ อาจารย์ได้มีประสบการณ์ในงานนั้น ๆ อย่างแท้จริง ได้ทราบวิธีการและข้อปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่น งานบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า งานจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการ งานเลือกซื้อหนังสือและงานบริหาร เป็นต้น ประสบการณ์ในงานเหล่านี้มีคุณค่ามากกว่าการอาศัยอ่านจากตำราเท่านั้นแล้วนำมาสอน และยังช่วยทำให้การสอนน่าสนใจมากขึ้น แต่ข้อเสียก็มีอยู่มาก เช่น อาจารย์ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ช่วยทำงานห้องสมุด จึงไม่มีเวลาเต็มที่ในการค้นคว้าวิจัยเพื่อให้เกิดความรู้กว้างขวาง และเพื่อเผยแพร่งานทางวิชาการ ซึ่งมีความสำคัญต่อการเลื่อนวิทยฐานะของอาจารย์เป็นอันมาก

ข้อคิดเห็นดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการปฏิบัติงานในห้องสมุดต่อการเป็นอาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์

ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ได้พัฒนาอาจารย์ของแผนกในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านการศึกษาต่อเนื่อง

1. สนับสนุนให้อาจารย์ศึกษาต่อในระดับปริญญาโททั้งในประเทศ และต่างประเทศ
2. จัดหาทุนการศึกษาระดับปริญญาเอกจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และติดต่อขอความช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาและทุนฝึกอบรมและดูงานห้องสมุดจากต่างประเทศ ได้แก่ ทุนมูลนิธิเอเชีย ทุน A.I.D. ของมหาวิทยาลัย Indiana และทุนของ Kent State University ประเทศสหรัฐอเมริกา ทุนจาก British Council ทุนรัฐบาลฝรั่งเศส ทุนสถาบัน D.A.A.D. ทุนองค์การศึกษาระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ ทุนศูนย์วัฒนธรรมตะวันออกและตะวันตกแห่งสหรัฐอเมริกา ทุนของ International Youth Library, Munich สหพันธ์รัฐเยอรมัน ทุนColombo จากรัฐบาลญี่ปุ่น และทุน UNISIST/FID/IFLA International Summer School, Sheffield/London ประเทศอังกฤษ

ด้านส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการ

1. สนับสนุนให้อาจารย์ได้เรียบเรียงหนังสือทางบรรณารักษศาสตร์ในระดับมหาวิทยาลัย หนังสือที่ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ได้ผลิตและจัดพิมพ์เผยแพร่ ได้แก่ บรรณารักษศาสตร์เบื้องต้น ซึ่งกล่าวถึงการใช้นั่งหนังสือและห้องสมุด หลักเกณฑ์การทำบัตรรายการฉบับสมบูรณ์และตัวอย่างบัตรบรรณารักษศาสตร์ภูมิหลัง นอกจากนี้ยังมี แบบบรรณานุกรมและเชิงอรรถ ของ ม.ล. จ้อย นันทวีชรินทร์
2. ริเริ่มจัดทำสิ่งพิมพ์ของภาควิชาเพื่อเผยแพร่ความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์ และเป็นเวทีสำหรับอาจารย์ของภาคได้ผลิตผลงานทางวิชาการ ได้แก่

2.1 หนังสือชุด “เอกสารบรรณารักษศาสตร์” (Library Science Papers) จัดทำเล่มแรก มีชื่อว่า “Dr. Spain : Founder of Modern Librarianship in Thailand.” จัดพิมพ์ใน พ.ศ. 2508 เอกสารชุดนี้ได้นำเอาผลงานวิชาการของนิสิตและอาจารย์มาจัดพิมพ์ไว้เล่มละ 1 เรื่อง เป็นเรื่องเกี่ยวกับ บรรณารักษศาสตร์ในด้านต่าง ๆ และบรรณานุกรม ปัจจุบันภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ก็ยังจัดทำ หนังสือชุดนี้อย่างต่อเนื่อง รวมจำนวน 34 เล่ม

2.2 “ข่าวสารบรรณารักษศาสตร์” จัดทำเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ฉบับแรกจัดทำใน พ.ศ. 2515 เผยแพร่แก่นิสิตเก่าและบรรณารักษ์ ข่าวสารประกอบด้วยข่าวของแผนก และข่าวการศึกษาวิชา บรรณารักษศาสตร์ของสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ข่าวเกี่ยวกับห้องสมุดและหนังสือ ข่าวสารนี้จัดทำโดย ความร่วมมือจากนิสิตเก่าและบรรณารักษ์ นอกจากนี้จะใช้อ้างอิงในเรื่องใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในวงการ บรรณารักษศาสตร์ ห้องสมุด และหนังสือแล้ว ยังเป็นสื่อกลางติดต่อกับนิสิตเก่าอีกด้วย ต่อมา ใน พ.ศ. 2524 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วารสารบรรณารักษศาสตร์” และมีเนื้อหาประกอบด้วยบทความทางวิชาการ และ กิจวิชาการทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ และภาควิชาฯ ยังได้จัดทำอยู่จนถึงปัจจุบัน

3. จัดทำ “บทความที่น่าสนใจทางบรรณารักษศาสตร์” กำหนดออกรายเดือน ในการจัดทำ สิ่งพิมพ์นี้มีอาจารย์กลุ่มหนึ่งรับผิดชอบในการคัดเลือกบทความที่น่าสนใจจากวารสารทาง บรรณารักษศาสตร์ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทยที่หอสมุดกลางจุฬาฯ บอกกับ นำมาจัดพิมพ์ในรูปแบบ โรเนียวเผยแพร่แก่อาจารย์ในแผนกวิชา และเจ้าหน้าที่บุคคลภายนอก ต่อมาใน พ.ศ. 2524 ได้เปลี่ยนชื่อ เป็น “บริการข่าวสารที่น่าสนใจทางบรรณารักษศาสตร์” จุดประสงค์ของการจัดทำเพื่อให้อาจารย์ได้ติดตาม บทความทางวิชาการที่เผยแพร่ในวารสารวิชาชีพ ซึ่งเป็นการให้ได้รับทราบสิ่งพิมพ์ทันสมัย ใน พ.ศ. 2536 ได้หยุดจัดทำสิ่งพิมพ์นี้ ในปัจจุบันห้องสมุดต่าง ๆ ได้จัดทำเป็นบริการข่าวสารทันสมัยโดยใช้ การถ่ายเอกสาร หรือใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในการจัดให้บริการ

4. จัดกิจกรรมในระหว่างปิดภาคการศึกษาให้อาจารย์ไปทัศนศึกษาสถานที่สำคัญทาง ประวัติศาสตร์ เช่น พระราชวังบางปะอิน เมืองโบราณ และห้องสมุดประเภทต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดเฉพาะและศูนย์เอกสาร เพื่อให้อาจารย์ได้รับความรู้ เพิ่มเติม และนำประสบการณ์และความรู้ที่ได้รับ มาผลิตเอกสารบรรณารักษศาสตร์ของแผนกต่อไป

ด้านการปฏิบัติงาน

ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ให้อิสระทางความคิดแก่อาจารย์ในการจัดการเรียนการสอน พร้อมไปกับส่งเสริมการพัฒนาวิชาการแก่อาจารย์ในแผนก ความมีระเบียบวินัย และการตรงต่อเวลา เป็นกรอบในการปฏิบัติงานที่สำคัญยิ่งของแผนกวิชา ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ได้กำหนดกระบวนการ ทำข้อสอบอย่างรัดกุม และการกำหนดตัดสินคะแนนของนิสิตทุกรายวิชาจะต้องผ่านที่ประชุมของ แผนกวิชาทุกครั้ง วิธีการนี้ในปัจจุบันเป็นข้อกำกับข้อหนึ่งในกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา อย่างไรก็ตาม บรรยากาศในการทำงานในช่วงเวลานั้นก็ไม่ได้เคร่งเครียด แผนกวิชาจัดมีการรับประทาน

อาหารร่วมกันเป็นครั้งคราวตามวาระโอกาสสำคัญ ๆ ซึ่งนับเป็นการสร้างความสามัคคีและความผูกพันระหว่างกัน

การพัฒนานิสิต

แม้ในช่วงแรกในปีการศึกษา 2498 ที่แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์เริ่มต้นการสอนชั้นอนุปริญญา โดยมีนิสิตเพียง 8 คน และในปีการศึกษา 2507 ที่เริ่มต้นสอนชั้นปริญญาโทก็มีนิสิตเพียง 7 คน แต่ต่อมาก็มีนิสิตเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ เมื่อนิสิตใกล้จะสำเร็จการศึกษา แผนกวิชาได้ช่วยจัดหางานให้นิสิตทำโดยติดต่อกับห้องสมุดทุกประเภทเพื่อทราบความต้องการที่จะบรรจุบรรณารักษในตำแหน่งที่ห้องสมุดมีอยู่ และแผนกได้ตีพิมพ์ประกาศ และแจ้งให้นิสิตทราบเป็นรายบุคคลอีกด้วย วิธีการนี้ ภาควิชาได้ถือเป็นแนวปฏิบัติเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้แผนกได้ส่งเสริมการวิจัยของนิสิต โดยได้ส่งเสริมให้นิสิตชั้นปริญญาโททำการวิจัยประกอบการเรียนวิชาต่าง ๆ และผลงานบางเรื่องได้นำมาเผยแพร่โดยจัดพิมพ์เป็นเล่มในชุดเอกสารบรรณารักษศาสตร์ และยังจัดสรรทุนอุดหนุนการวิจัยสำหรับนิสิตปริญญาโทอีกด้วย ส่วนนิสิตระดับปริญญาตรีที่สำเร็จการศึกษาและได้แต้มเฉลี่ยสูงสุดในวิชาบรรณารักษศาสตร์จะได้รับเงินรางวัลตอบแทน

การจัดตั้งทุนเพื่อใช้ในการศึกษาและวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์

ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ได้จัดตั้งทุนเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์จำนวน 3 ทุน ดังนี้

1. เงินทุนเออร์แลนด์สัน จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2508 โดย Miss Ruth M. Erlandson จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยรัฐโอไฮโอ ซึ่งมูลนิธิเอเซียได้จัดส่งมาเป็นทีปรึกษาของหอสมุดกลาง และช่วยสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นอนุปริญญา ได้บริจาคเงินจำนวนหนึ่งหมื่นบาทเศษ เพื่อนำผลประโยชน์ให้นิสิตปริญญาโทใช้ในการวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์ ปัจจุบัน ทุนนี้ได้นำดอกผลมาใช้เป็นรางวัลแก่นิสิตปริญญาโทผู้สำเร็จการศึกษา และได้แต้มเฉลี่ยสูงสุดในแต่ละปี
2. ทุนศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์ เพื่อส่งเสริมการศึกษา วิจัย และเผยแพร่วิชาบรรณารักษศาสตร์ จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2516 เป็นทุนที่แผนกเริ่มจัดตั้งขึ้นจากการพิมพ์หนังสือ “นักเขียนชาวอักษรศาสตร์” ออกจำหน่าย ผลประโยชน์ที่ได้รับในแต่ละปีจัดสรรให้เป็นรางวัลแก่นิสิตระดับปริญญาตรีที่สำเร็จการศึกษา และได้แต้มเฉลี่ยสูงสุดในวิชาบรรณารักษศาสตร์ 1 ทุน แก่นิสิตชั้นปริญญาโทเพื่ออุดหนุนการวิจัย 1 ทุน และให้แก่อาจารย์ประจำแผนกวิชาเพื่ออุดหนุนการวิจัย การดูงาน การประชุมวิชาการทั้งในประเทศหรือต่างประเทศ 1 ทุน

3. ทูบออลิส โลห์เลอร์ จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2521 โดย Professor Alice Lohrer ซึ่งเคยเป็นอาจารย์ของมูลนิธิ ฟูลไบรท์ และได้เคยทำการสอนชั้นอนุปริญญา ได้มอบทุนเป็นเงิน 1,500 ดอลลาร์สหรัฐให้มหาวิทยาลัย เพื่อให้แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์นำผลประโยชน์จากเงินทุนนี้มาซื้อหนังสือที่ได้รับรางวัลนานาชาติ สำหรับเด็กไว้ประกอบการสอนวิชาหนังสือสำหรับเด็กและวัยรุ่น

หลังจากที่ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ได้ลาออกจากราชการแล้ว ใน พ.ศ. 2526 ภาควิชา บรรณารักษศาสตร์ได้จัดตั้ง “เงินทุนศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์” เพื่อนำดอกผลเป็นเงินทุน ส่งเสริมการศึกษา วิจัย และเผยแพร่วิชาบรรณารักษศาสตร์สำหรับคณาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ สมดังเจตนารมณ์ของศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์เมื่อครั้งยังเป็นหัวหน้าแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์

การสร้างความสัมพันธ์กับศิษย์เก่า

การสร้างความสัมพันธ์กับศิษย์เก่าเป็นการสร้างความผูกพันกับสถาบัน เป็นโอกาสได้พบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็น และประสบการณ์ในวิชาชีพ ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ได้ริเริ่ม จัดงาน “สังสรรค์บรรณารักษ์” ในโอกาสครบรอบ 20 ปี ของการดำเนินงานแผนกวิชา โดยจัดครั้งแรก เมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2518 ในโอกาสนี้ แผนกวิชาได้จัดทำหนังสือ “บรรณารักษ์ 20” ซึ่งเป็นหนังสือ รวบรวมบทความทางบรรณารักษศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายในการจัดทำเพื่อเผยแพร่วิชาบรรณารักษศาสตร์ เพื่อเป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ 20 ปี ของการดำเนินงานของแผนก และเพื่อนำรายได้ทั้งหมดจากการจำหน่ายหนังสือนี้สมทบทุนศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์ เพื่อส่งเสริมการศึกษาวิจัย และเผยแพร่วิชา บรรณารักษศาสตร์ หลังจากนั้น เมื่อครบรอบทศวรรษ ภาควิชาก็ได้จัดกิจกรรมการพบปะระหว่างศิษย์เก่า เรื่อยมาและจัดพิมพ์หนังสือในโอกาสนี้ด้วย กล่าวคือ ใน พ.ศ. 2528 จัดงานบรรณารักษ์ 30 และจัดพิมพ์ หนังสือ “บรรณารักษ์ 30” และใน พ.ศ. 2538 จัดประชุมวิชาการเรื่อง “40 ปี บรรณารักษศาสตร์ไทย” และ จัดทำหนังสือ 2 เล่ม คือ “บรรณารักษ์ 40” ซึ่งรวบรวมบทความวิชาการภาษาไทย และ “Library and Information Science in Thailand : Essays in Honors of Professor Suthilak Ambhanwong” ซึ่งจัดพิมพ์ ในวาระที่อาจารย์อายุครบ 6 รอบ (72 ปี) โดยรวบรวมบทความภาษาอังกฤษของบุคคลในวิชาชีพบรรณารักษ์

ปัญหาในการดำเนินงานของแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์

ในระยะ 20 ปีแรกของการดำเนินงานแผนกวิชา แม้ว่าศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ จะได้ จัดทำหลักสูตรการศึกษา วางแนวทางในการจัดการเรียนการสอน พัฒนาคณาจารย์และนิสิต จัดหา ความช่วยเหลือจากต่างประเทศเพื่อสร้างรากฐานที่มั่นคงแก่การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ แต่ปัญหา ที่พบเป็นปัญหาด้านอุปกรณ์การสอน และสถานที่ทำงาน กล่าวคือ หนังสือและวัสดุการอ่านอื่น ๆ ที่ใช้ ประกอบการสอนผลิตในประเทศสหรัฐอเมริกา และอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ และจากประเทศอินเดียซึ่ง

จัดพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ มีประมาณ 5,000 กว่าเล่ม และวารสารทางบรรณารักษศาสตร์ 115 ชื่อ จากประเทศต่าง ๆ รวมทั้งฉบับย้อนหลังซึ่งยังมีไม่เพียงพอ หนังสือทางบรรณารักษศาสตร์ภาษาไทย ในระดับมหาวิทยาลัยยังมีผู้ผลิตน้อยมาก ปัญหาเกี่ยวกับการใช้หนังสือต่างประเทศประกอบการสอนและวิจัย อยู่ที่เนื้อหาซึ่งเน้นหนักเกี่ยวกับประเทศนั้น ๆ และส่วนใหญ่ยากเกินไปสำหรับนิสิตใช้อ่านและอ้างอิง นิสิตต้องเสียเวลามากในการอ่าน ดังนั้นการผลิตหนังสือทางบรรณารักษศาสตร์ขึ้นใช้ในประเทศจึงเป็นสิ่งจำเป็นมาก นอกจากนี้ การใช้โสตทัศนวัสดุประกอบการสอนยังมีน้อยมากเพราะวัสดุประเภทนี้ที่ผลิตในต่างประเทศมีราคาแพง และมีเนื้อหาไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับรายวิชาต่าง ๆ

ในด้านสถานที่ ในระยะแรกนั้นแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ยังไม่มีสถานที่ของตนเอง ได้อาศัยห้องเรียนในตึกหอสมุดกลาง และห้องทำงานอาจารย์ก็อยู่ในตึกหอสมุดกลางเนื่องจากอาจารย์ทุกคนต้องช่วยทำงานหอสมุดกลางอีกด้วย แผนกยังขาดห้องทำงาน ห้องปฏิบัติการสำหรับให้นิสิตฝึกงาน และทำแบบฝึกหัดวิชาต่าง ๆ ห้องสัมมนาสำหรับการสอนเป็นหมู่เล็ก ๆ ส่วนห้องเรียนและห้องฉายภาพยนตร์ใช้ร่วมกับคณะอักษรศาสตร์ การขาดแคลนสถานที่ทำให้การดำเนินงานไม่คล่องตัว

อย่างไรก็ตามแม้จะพบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน แต่ก็ค่อย ๆ ได้รับการแก้ไขในเวลาต่อมา คือ เมื่อคณาจารย์ของแผนกวิชา ได้รับการลดภาระจากงานหอสมุดกลางให้ทำหน้าที่สอนเพียงอย่างเดียว และใน พ.ศ. 2519 ได้มีการย้ายที่ทำงานของแผนกวิชา จากอาคารหอสมุดกลาง ชั้น 2 มาอยู่ชั้นล่าง (ห้อง 102 ของอาคารมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน) จนถึง พ.ศ. 2537 ได้มีการย้ายที่ทำงานของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์อีกครั้งมาอยู่ที่อาคารบรมราชกุมารี ชั้น 8 จนถึงปัจจุบัน

บทส่งท้าย

ตลอดระยะเวลาเพียง 23 ปีที่ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์ ได้อุทิศกำลังกาย กำลังใจและสติปัญญาในการบุกเบิก วางรากฐาน และเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้หยั่งรากแก้วที่แข็งแรงมั่นคง เพื่อให้ต้นไม้ได้เติบโตใหญ่แผ่กิ่งก้านสาขาออกไปกว้างขวาง ผลงานของศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์นั้น คณาจารย์ของภาควิชาฯ ได้ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติตลอดมาจนถึงปัจจุบัน เพราะแนวทางที่ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ได้ดำเนินการเป็นตัวอย่างทุกด้านทั้งด้านการเรียนการสอน การทำและปรับปรุงหลักสูตร การประเมินการเรียนการสอน การประเมินหลักสูตร การผลิตและเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ล้วนเป็นตัวชี้วัดในกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษาทั้งสิ้น จะเห็นได้ว่า แนวคิดของศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์เมื่อ 50 ปีก่อนยังทันสมัยอยู่เสมอ และยังเป็นแนวทางที่ใช้ปฏิบัติกันทั่วไปในการจัดการศึกษา ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์ จึงเป็นปูชนียบุคคลของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ของไทยอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

“40 ปี ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.” ใน **บรรณารักษ์ ๔๐**, 220-229. กรุงเทพฯ : ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์. “20 ปีของแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2498 – 2518.” ใน **บรรณารักษ์ ๒๐**, 1-15. กรุงเทพฯ : แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

๗๗๗๗๗๗๗๗๗๗

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย